

Vnidu k oltaru Božju

K. Veselić

Nazivajući tradicionalni dokoncilski rimski obred 'latinskom misom' najčešće se zaboravlja da je — valjda kao jedinstveni izuzetak u povijesti Zapadne Crkve — taj obred kod Hrvata postojao i na staroslavenskom. Ta se tisućljetna tradicija ugasila zajedno s latinskom nakon pokoncilske liturgijske reforme a s njome dobrim dijelom i dragocjena baština liturgijskog pjevanja u kojoj je pod vodstvom pjevača sudjelovao sav puk.

Staroslavenski jezik, koji se upotrebljavao u obrednim tekstovima, posebno onim svetopisamskim, daleko je od toga da bi bio odmah i posve razumljiv onomu koji ga prvi put čuje, pa makar bio i obrazovan. Vjerojatno je da se taj jezik razlikovao od govornog jezika Hrvata i u doba kad su taj obred primili pred više od tisuću godina. To je tipičan primjer sakralnog jezika namijenjenog svečanoj molitvi i klanjanju tj. bogoslužju. Sakralni jezik se brižno njeguje u postojećoj tradiciji, njegova postojanost je vanjski znak postojanosti naše vjere. Udaljenost sakralnog jezika od svakodnevnog govora, jezika novina i časopisa ili pak suvremene literature ujedno je i štit od svojevrsnih manipulacija liturgijom, kojima smo često svjedoci u naše vrijeme. Samo jezik koji je sakralan postaje baza vrhunskih umjetničkih dostignuća na području himnodije a posebno svete glazbe. "Vrhunsko umjetničko ostvarenje ne trpi nikakvih proizvoljnosti", nedavno je rekao filozof R. Spaemann. Iako se glazbena ostvarenja naše staroslavenske liturgije u svojoj dotjeranosti i savršenosti ne mogu mjeriti s onima na području latinske tradicije,¹ ipak treba reći da se glagoljaško pjevanje, u kojoj se u folklornim elementima naziru i utjecaji gregorijanskog korala, najčešće odlikuje dubokom vezom riječi i melodije te osjećajnim bogatstvom u najboljoj tradiciji Zapadne Crkve, kojoj je taj obred oduvijek pripadao — sadržaj liturgijskih tekstova bio je zajednički!

Činjenica da su "svetim jezikom" molile armije svetaca, poznatih i nepoznatih čine ga neke vrsti relikvijom, možda i više nego dijelovi odjeće koje su nosili ili čak dijelovi njihovog tijela koji se čuvaju u skupocjenim relikvijarima.

Prilog koji donosim niže pokušava ilustrirati gornje misli na jednom dijelu misnog teksta koji je dan u originalu hrvatskom prijevodu. Bilo bi veoma poželjno što prije predstaviti čitav tekst nepromjenljivih dijelova mise u takvom obliku, da se blago njegove duhovnosti i u tom obliku učini dostupnim hrvatskim čitateljima.

Za razliku od ostalih evropskih naroda Hrvati su stoljećima uživali značajnu povlasticu: smjeli su slaviti sv. misu po rimskom obredu uz upotrebu staroslavenskog jezika, pisanog na glagoljici. Taj se običaj sve do II Vatikanskog Sabora održao u dijelovima Istre, Hrvatskog Primorja i Dalmacije. Stare glagoljske crkvene knjige, posebno misali, bili su stoljećima vreo hrvatske pobožnosti i kulture.

¹Pojedina umjetnička djela hrvatskih skladatelja na tom području (među njima ima i veoma značajnih, kao na primjer Papandopulova Muka po Ivanu) nisu naišla na širu primjenu na prostorima glagoljaške liturgije, koja je bila snažno vezana za vrlo raznolike lokalne tradicije.

Predstavljajući tekstove naših glagoljskih misala najčešće se uzimaju primjeri iz lekcionara tj. biblijskih misnih čitanja. Zaista, lekcionar zauzima volumno znatan dio starih misala, ali, koliko god bila važna, biblijska čitanja ne čine ni izdaleka centralni dio misala. Okosnicu misala čini Red Mise, a posebno dakako, njegovo srce, kanon ili, kako se to danas kaže, euharistijska molitva.

U ovom ćemo prilogu prikazati početni dio mise, to su pristupne molitve i pokajnički čin. Donosimo paralelno hrvatski i staroslavenski tekst.²

S. † U ime Oca i Sina i Duha Svetoga.   S. † Va ime Otca i Sina i Duha Svetago.
P. Amen.   P. Amen.

S. Pristupit ću k Božjem žrtveniku.   S. Vnidu k oltaru Božju.
P. K Bogu, koji razveseljuje   P. K Bogu veselecumu
moju mladost   junost moju.

S. Sudi mi Bože i vodi moju parbu protiv bezbožnog naroda; izbavi me od nepravednih i lukavih ljudi P. Nijesi li Ti Bože krepost moja? zašto me dakle odbacuješ i zašto idem sjetan, dok me rastužuje neprijatelj? S. Pošalji svoju svjetlost i svoju istinu. Neka me izvedu na Tvoju svetu goru i u Tvoje šatore. P. I pristupit ću k Božjem žrtveniku, k Bogu koji razveseljuje moju mladost. S. I slaviti ću Te uz kitaru, Bože, Bože, moj! Zašto si dakle žalosna, moja dušo, i zašto se uznemiruješ?	S. Sudi mi Bože, i rasudi prju moju ot Jezika ne přepodobna: ot člověka nepravedna i lastiva izbavi me. P. Jako ti jesi, Bože, krěpost moja: vskuju otrinu me, i vskuju sětuje hodju, jegda stužajet mi vrag? S. Pošli svět tvoj i istinu tvoju: ta me nastavista i vavedosta v goru svetuju tvoju i v seļenja tvoja. P. I vnidu k oltaru Božju: k Bogu veselecumu junost moju. S. Ispověm se tebě v gusleh, Bože, Bože moj: vskuju priskrbna jesi, dušo moja i vskuju smučaješi me?

---

²Staroslavenski tekst na latinici uzet je iz Vajsovog Misala. Hrvatski tekst uzet je iz Misala za nedjelje i blagdane, izd. Glas Koncila Zagreb 1965, posljednjeg službenog liturgijskog obrasca, koji se još može usporediti s glagoljskim misalima - osim pristupnog psalma, koji je uzet iz Kniewaldovog misala iz 1926. Staroslavenski tekst sadrži i važnije rubrike, tj. liturgijske upute za misnika i poslužitelje.

P. Uzdať se u Boga, jer ću ga
joř slaviti: On je moje spasenje
i moj Bog!

S. Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu.

P. Kako bijaře na poćetku, tako i
sada i vazda i u vijeke vijekova.
Amen.

S. Pristupit ću k Bořjem řrtveniku.

P. K Bogu, koji razveseljuje
moju mladost.

S.† Pomoć je naša u imenu Gospodina,

P. Koji je stvorio nebo i zemlju.

S. Ispovijedam se Bogu
svemogućemu,
blaženoj Mariji, vazda djevici,
blaženomu Mihaelu Arkandjelu,
blaženomu Ivanu Krstitelju
svetim apostolima Petru i Pavlu,
svima svetima i vama, braćo,
da sagrijeřih vrlo mnogo
miřlju, rijećju i djelom:

moj grijeh, moj grijeh,
moj preveliki grijeh!
Zato molim blaženou Mariju vazda
Djevicu,
blaženoga Mihaela Arhandjela,
blaženoga Ivana Krstitelja,
svete apostole Petra i Pavla,
sve svete i vas braćo,
da se molite za me Gospodinu
Bogu našemu.

P. Smilovao ti se svemogući Bog,
Otpustio ti grijehe tvoje i
priveo te u řivot vjećni.

S. Amen.

P. Upvaj na Boga, jako ořće ispovřem
se jemu: spasenje licu mojemu,
i Bog moj.

S. Slava Otcu, i Sinu i Duhu Svetomu.

Jakoře bř iskonu, i nině
i vsegda: i va vėki vėkov.
Amen.

S. Vnidu k oltaru Bořju.

P. K Bogu veselećumu
junost moju.

Znamenujet se glagoļe:

S. † Pomoć naša va ime Gospoda.

P. Stvorřago nebo i zemlju.

*Po tom stisk rucě, priklon se
dějet Ispověd.*

Ispovědaju se Bogu
vsemogućumu,
blaženěj Mariji vsegda Děvě,
blaženomu Mihovilu Arhanđelu,
blaženomu Ivanu Krstitelju
svetima Apostoloma Petru i Pavlu,
vsěm Svetim i vam, bratje:

da sgreřih zělo
pomiřljenjem, slovom i dělom:
(*Udaraet se tri krati po prseh glagoļe:*)

moj grěh, moj grěh,
moj převeliki grěh!
Těmže molju blaženuju Mariju
vsegda Děvu,
blaženago Mihovila Arhanđela,
blaženago Ivana Krstitelja,
svetaja Apostola Petra i Pavla,
vse Svetije i vas bratje,
moliti se za me ka Gospodevi
Bogu našemu.

P. Pomiluj te vsemogi Bog, i,
otpustiv grěhi tvoje,
privedi te v řivot vėćni.

*Jerěj glagoļet: Amen,
i vzdvignet se.*

P. Ispovijedam se Bogu
svemogućemu,...

S. Smilovao vam se svemogućí Bog,
otпустиo vam grijehe vaše i
priveo vas u život vječni. Amen.

S. † Oproštenje, odrješenje i
otpuštenje grijeha naših
podao nam svemogućí i milosrdni
Gospodin!

S. Bože obazri se na nas i
oživi nas.

P. I puk će se Tvoj veseliti u
Tebi.

S. Pokaži nam Gospodine milosrdje
svoje.

P. I spasenje svoje daj nam.

S. Gospodine, usliši molitvu
moju.

P. I vapaj moj k Tebi da dodje.

S. Gospodin s vama!

P. I s duhom tvojim.

Pomolimo se. Ukloni od nas,
molimo te, Gospodine, naše
opačine, da budemo dostojni
čista srca unići u svetinju nad
svetinjama. Po Kristu Gospodinu
našemu. Amen.

Udostoj se, molimo te, Gospodine,
po zaslugama svojih svetaca,
kojih su moći ovdje i svih
svetih, oprostiti sve moje
grijehe. Amen.

*Potom služě povtorajeta Ispověd:
i ideže jerěj rekal jest:*

vam, bratje i vas, bratje, *služě
rcěta*: tebě, otče i
tebe, otče.

*Za těm jerěj, stisk rucě,
dějet otrěšenje, glagoļe:*

S. Pomiluj vas vsemogi Bog, i, otpustiv
grihi vaše, privedi vas v život věčni.

P. Amen.

*Znamenujet se znamenjem križa,
glagoļe:*

S. † Prošćenje, otrěšenje i otpušćenje
grěh naših da podast nam vsemogi i
milosrdi Gospod.

I prignuv se poslědujet:

S. Bože, ti obrać se oživiši ni.

P. I ljudje vazveselet se o tebě.

S. Javi nam, Gospodi, milost tvoju.

P. I spasenje tvoje daj nam.

S. Gospodi, usliši molitav moju.

P. I vapaļ moj k tebě da pridet.

S. Gospod s vami.

P. I s duhom tvojim.

*I rasprostr i stisk rucě, jasnim
glasom rečet: Pomolim se i vshode
oltar glagoļet v taj:*

Otimi od nas, molim te, Gospodi,
bezakonja naša: da ka Svetim svetih
čistimi misalmi spodobim se vniti.
Hrstom Gospodom našim.
Amen.

Molim te, Gospodi, utežanji Svetih tvoih,
(*Cělujet Oltar po srědě*)
ihže moći sde sut, i vsěh Svetih: da
otпустiti izvoliši vse grěhi moje.
Amen.

Najveći dio starijih misala ne donosi puni tekst tih molitava, već ih tek naznačuje. To je možda posljedica i činjenice, da su te molitve relativno kasno ušle u uži sadržaj mise; prvi im se tragovi javljaju u 9. stoljeću u obliku tzv. apologija koje su se molile na putu iz sakristije prema oltaru odnosno pred njim za vrijeme prvog kadjenja. Već u 10. st. propisuje Halinardov pontifikal: *Kad biskup stupi u crkvu ... neka poljubi djakone i dvojicu svećenika. I neka počne za se 'Pristupit ću k Božjem žrtveniku' s psalmom 'Sudi mi Bože'. Kad stigne do oltara, neka reče ove molitve: 'Ukloni od nas' itd.* Znamenovanje znakom križa s trinitarnom formulom te opća ispovijed još su kasnijeg datuma.³ Duboko prignuće, propisano našim Misalom za vrijeme općinske ispovijedi, nekada je bila prostracija, tj. svećenik bi polegao nice pred oltarom onako, kako to još i danas čini na Veliki Petak.⁴

Moglo bi se još mnogo toga reći o povijesnom razvoju (uvijek postepenom, a nikada revolucionarnom) tih molitava, kako o originalnoj, latinskoj, tako i o staroslavenskoj verziji, njenom jeziku itd. Mislimo, da suvremeni duh Zapada griješi, kad časne stare liturgijske tekstove promatra kao muzejske eksponate sa stanovišta hladne znanstvene analize i sistematike, ili, što je mnogo gore, kao 'materijal' za nepromišljene liturgijske eksperimente. Riječ 'časne' znači, da se radi o nečemu, što je posvećeno stoljetnim, tisućljetnim molitvama generacija katolika, nečemu, što se s pravom može smatrati relikvijom, ne jednog, već mnogih svetaca. Ti su tekstovi bili vrelo i okvir duhovnog života naše braće kršćana davnih vjekova ali i nedavne prošlosti. Pokoji čitalac sigurno se još sjeća, kako je kao ministrant bilo na latinskom bilo na staroslavenskom naizmjenice s misnikom molio psalam 'Sudi mi Bože', te sudjelujući u ovom obredu možda po prvi put osjetio zvanje, da i sam jednom 'pristupi Božjem žrtveniku'.

Ovaj naš napis nema znanstvenih ambicija. Pokušavamo svojim slabim silama razmišljati o značenju i poruci tih tekstova u njihovom prirodnom okviru sv. Mise.

Već površni pogled otkriva: u starom obredu misa počinje "izdaleka" pristupnim psalmom, koji se moli pred oltarom, intenzitet se pojačava općom ispovijedi. Taj rast intenziteta odaju i pokreti: nakon opće ispovijedi u dijalogu s ministrantom, koju moli duboko pognut, misnik se konačno penje na oltar.

Nema sumnje da je čitav psalam dobio svoje mjesto prvenstveno na osnovu udarnog stiha 'Pristupit ću', koji ga kao antifona uokviruje. Bog 'razveseljuje i obnavlja moju mladost', Božje spasenje je djelo obnove. U doba sv. Ambrozija u Milanu taj bi psalam pjevali novokršćenici, kad bi se u uskršnjoj noći poslije krštenja u procesiji uputili na svoju prvu misu. Ali i ostali tekst psalma sadržava misli, koje nas delikatno usmjeruju prema pravom sudjelovanju u misnoj žrtvi. *Sudi mi Bože, i rasudi prju moju ot Jezika ne prěpodobna*: na misu često dolazim umoran i frustriran u borbi za dobra, koja su sumnjive kvalitete. Tà krećem se u svijetu,

³Sve te molitve proglašene su opće obaveznima u obrascu sv. Pija V. u XVI. stoljeću, koji je bio na snazi do pokoncilske liturgijske reforme 1970. No i Pijevi propisi dopuštali su razne izuzetke: psalam 'Sudi mi' izostavljao se u svim misama za mrtve kao i u monastičkim liturgijama npr. kartuzijanaca ili dominikanaca. Te vlastite liturgije kao i mnoge druge s dugom tradicijom, medju inim one milanske, lyonske pa i zagrebačke katedrale, reforma Pija V. nije dirala.

⁴Zazivi 'Gospodine smiluj se' nisu u tradicionalnoj liturgiji — za razliku od današnje pokoncilske — dio pokajničkog čina niti se na nj neposredno nadovezuju. Oni su, zajedno s himnom 'Slava Bogu na visini', izraz svečanog klanjanja i pripadaju mnogo starijem sloju misnog teksta.

u kojem je egoizam i laktaštvo svakodnevna pojava. Dolazim prljav i opterećen ne samo učinjenim grijesima već i utjecajem okoline, za koju je većina tih mojih grijeha našto posve normalno. Od tog se tereta treba odvojiti, on je prepreka na putu prema Božjem oltaru: *Vskuju otrinu me? Vskuju priskrbna jesi, dušo moja i vskuju smućaješi me?* Glavna zapreka je *čovjek nepravedan i lastiv, homo iniquus et dolosus*, u nama samima. Ipak, nada u Božje svjetlo dominira nad tugom, te je tako taj psalam divna priprava na pokajnički čin, koji slijedi.

Slava Otcu i Sinu i Duhu Svetomu. Po prastarom običaju dodaje se ta ‘mala doksologija’, kojom častimo Presveto Trojstvo, na kraju svakog psalma; tradicionalna misa ima ju barem na tri mjesta. Sadašnji je misni obred više ne pozna, tako da je današnji vjernici govore najčešće u privatnim molitvama. U starini ju je često unutar tzv. ulazne antifone (introitus) glasno pjevao sav puk. Taj se običaj održao kod naših glagoljaša sve do koncilske reforme.

A onda ponovno znak križa: zazivajući Božju pomoć spremamo se na ozbiljan i ne uvijek ugodan korak: Ispovijed grijeha. U tekstu Ispovijedi posebno udara u oči bogato nabranje svetaca: *Ispovėdaju se Bogu vsemogućumu, blaženěj Mariji vsegda Dėvě, blaženomu Mihovilu Arhanđelu, blaženomu Ivanu Krstiteľu svetima Apostoloma Petru i Pavlu, vsěm Svetim i vam, bratje.* I onda ponovno, istim redosljedom, molba za zagovor. Ta nam ispovijed na pjesnički slikovit način doziva u pamet sliku Crkve kao Općinstva Svetih u njenim pravim, kozmičkim dimenzijama zajedništva, kako u prostornim, tako i vremenskim. Toplina tog zajedništva izražava se u komunikaciji duhovnih dobara: molitvi jednih za druge. Ta zar ima ljepšeg načina, da svojem djetetu rastumačimo, što je to Crkva, nego da ga naučimo moliti neokrnjenu općinsku ispovijed stare mise! Ona djeluje kao veličanstvena oltarna pala sa slikom svih svetih, nebeskog Jeruzalema.

Pišući ove retke sjećam se arhivske magnetofonske snimke s Paga, koju sam nedavno slušao. Bila je to svečana misa na dan Svih Svetih. Za vrijeme dok svećenik ulazi i moli pristupne molitve pjevači pjevaju ulaznu antifonu i psalam za taj dan:

Radujmo se vsi o Gospodě v čast vsih svetih
Onihže prazdnici radujutse anđeli i hvalet Sina Božja.
Ps. Radujte se pravedni o Gospodě
Pravednim podobaet pohvala.

Na to cijela crkva gromko prihvaća: Slava Otcu i Sinu i Duhu Svetomu... a pjevači zaključuju ponavljajući antifonu.

Snimka je stara preko četrdeset godina i šušti od istrošenosti. Melodija je posve neobična za uho stranca, podsjeća na opori zvuk domaćih sopela. A ipak, kroz taj pjev dopire do nas ono najvrednije, što nam je namrla kršćanska kultura. Po njemu smo pravi Evropejci. Tu kao da je rimska liturgija živjela u čistijem obliku negoli na Zapadu, gdje je tek tzv. liturgijski pokret i reforma Solesmesa krajem XIX. st. našla put izgubljenoj izvornosti oblika. Moderna liturgijska reforma u stvari je pogodila obje te tradicije: i latinsku i staroslavensku.

Vnidu k oltaru Božju... ...da ka Svetim svetih čistimi misalmi spodobim se vniti. Misli se na misnu žrtvu, koja predstoji, no riječi su starozavjetne. Ova mjesta nas,

opet diskretno, podsjećaju na to, da je sveta misa ujedno i ispunjenje i usavršenje starozavjetnih žrtava, koje je Izrael prinosiso Bogu. O tome snažno progovara Rimski Kanon: *Na náže milostivim i vedrenim licem vzrėti izvoli: i prijetna iměti, jakože prijetni iměti izvolil jesi dari otroka svojego pravednago Avela, i žrtvu patriarha našego Avraama i juže tebě prinese veliki jerěj tvoj Melhisedek, svetuju žrtvu, neporočnuju trěbu.* I tu se osjećamo jedno sa svojim davnim precima u vjeri.

Svi su ti tekstovi i pokreti dakako i svojevrsna kateheza, jasna i jezgrovita, za staro i mlado. Bilo bi dobro da na to misle oni, koji svojim beskrajnim objašnjenjima i komentarima žele od svete mise napraviti neki sat vjeronauka, često dosadan kako mladeži tako i odraslina.

U ovakvim razmišljanjima potrebno je dobro razlikovati osjećaj nostalgije tj. čežnje za nekom dalekom prošlosti, od svijesti o tradiciji, koja biva 'iz ruke u ruku, od usta do usta'. U našim smo vremenima bili svjedoci grubih nasrtaja na tradiciju, kao na nositelja identiteta katoličke vjere i hrvatske nacije. U tu su se svrhu pokušavale stvarati nove 'ad hoc' tradicije često praćene orwellovskom metodom brisanja pamćenja, tim omiljenim sredstvom svih manipulatora. Proučavanje pa i njegovanje ove naše jedinstvene liturgijske baštine trebao bi biti važan element suvremenog duhovnog odgoja i kulture.